

בתי המשפט

ע"א 002014/08		בית המשפט המחוזי בתל-אביב-יפו	
תאריך: 02/11/2009		כב' השופטת רות לבהר שרון	
בפני:			

בעניין: הראל חברה לביטוח בע"מ (מקודם סהר)

ע"י ב"כ עוה"ד הולנדר **המעוררת**

נגד

1. מנורה חברה לביטוח בע"מ

2. סמדר אייל

3. המרכז הארצי להתעמלות בונה עצם

ע"י ב"כ עוה"ד אטיאס **המשיבים**

להחלטה בשלום (28-02-2005): [תא 200134/02 סהר חברה לביטוח בע"מ נ' מנורה חברה לביטוח בע"מ](#)
 שופטים: רונית פינצ'וק - אלט, עו"ד: שניר, נווה
 לפסק-דין בשלום (18-06-2008): [תא 200134/02 מנורה חברה לביטוח בע"מ נ' סהר ציון חברה לביטוח בע"מ](#)
 שופטים: רונית פינצ'וק אלט, עו"ד: אטיאס נווה, חני ברוך, משה הולנדר, חני ברוך

מיני-רציו:

* בהתקיים מצב של ביטוח כפל קיימת זכות השתתפות, ללא קשר לשאלת האחריות של מי מהמבוטחים, וזכות זו גוברת על זכות התחלוף מכוח סעיף 62 לחוק.

* ביטוח – ביטוח כפל – השתתפות

* ביטוח – תביעת תחלוף – סייגים

כאשר שני מבוטחים שונים ביטחו נכס אחד בגין אותם הסיכונים, וקיים ביטוח כפל, ואחד המבוטחים אחראי לנזק - איזו זכות גוברת - זכות ההשתתפות מכוח ביטוח כפל לפי סעיף 59 לחוק חוזה הביטוח (להלן- החוק), כטענת המשיבה או, כטענת המערערת- זכות התחלוף לפי סעיף 62 לחוק.

בית המשפט המחוזי דחה את הערעור ופסק כי:

הסוגיה טרם הוכרעה בפסיקת ביהמ"ש העליון וקיימות גישות שונות. ביהמ"ש קבע כי מרגע שהמבוטח, גם אם הוא "המזיק", ביטח עצמו מפני הסיכון שבמחלוקת קיימת לו זכות לפיצוי מהמבטחת, ללא קשר לקיום אחריות מצדו, שהרי המבטחת אינה יכולה לחזור אליו. זוהי מהותו ומשמעותו של ביטוח, ובמיוחד כאשר פוליסת הביטוח אינה מסייגת מקרה של רשלנות. כך הדין גם

כאשר קיים ביטוח כפל, והעובדה כי קיימות שתי מבטחות לסיכון אחד, אינה צריכה לשנות את העיקרון והמהות שבבסיס עשיית ביטוח - היינו כי המבוטח זכאי לפיצוי, ואין המבטחות יכולות לחזור אליו, או לחזור אחת אל רעותה שכן זוהי משמעותו של ביטוח כפל.

פסק דין

בפני ערעור על פסק דינו של בית משפט השלום בתל אביב (כב' השופטת רונית פינצ'וק-אלט) ב-ת.א. 200134/02, [פורסם בבנו], שניתן ביום 18.06.08, ואשר קיבל את תביעת המשיבה 1, **מנורה חברה לביטוח בע"מ** (להלן: "**מנורה**") או ("**המשיבה**") נגד המערערת - **הראל חברה לביטוח בע"מ** (מקודם סהר ציון חב' לבטוח בע"מ) (להלן: "**המערערת**" או "**הראל**"), וחייבה, מכוח קיומו של ביטוח כפל וזכות ההשתתפות, בתשלום סך של 62,394 ₪ בצירוף הפרשי הצמח וריבית מיום 21.04.02, והוצאות משפט. יצוין, כי הראל הגישה מצדה הודעת צד ג', שנדחתה, נגד המשיבים 2 ו-3, סמדר אייל והמרכז הארצי להתעמלות בונה עצם, אשר בוטחו על ידי מנורה (להלן: "**המשיבים**" או "**השוכרים**").

העובדות ופסק דינו של בית משפט קמא

1. המשיבים שכרו מבנה ברח' בן גוריון 72 בתל אביב (להלן: "**המבנה**"), ובהתאם להסכם השכירות נדרשו לבטח את המבנה בביטוח מבנה, ולקבוע את בעלת המבנה כמוטב. השוכרים ביטחו את המבנה אצל מנורה, בביטוח שכלל, בין היתר, ביטוח מבנה ותכולה במקרה של שריפה, וכן ביטוח ציוד אלקטרוני, על סך של 215,450 ₪ (33%). בניגוד לנדרש בהסכם השכירות לא הוגדרה כמוטב בפוליסה, אך זו קיבלה את תגמולי הביטוח ממנורה. המשיבים ניהלו בנכס המושכר עסק של מרכז להתעמלות. בעלת המבנה, המשכירה, הגב' עופרה גולנד (שאינה צד להליכים אלה) ביטחה את המבנה - אצל המערערת - בביטוח מבנה, וזאת על סך של 453,997 ₪ (67%).

2. אין חולק כי בגין נזקים שנגרמו למבנה כתוצאה משריפה שפרצה במקום ביום 09.04.02 שילמה מנורה, המבטחת מטעם השוכרים, תגמולי ביטוח והוצאות בסך 185,543 ₪, וזאת על פי דו"ח שמאי.

3. בשל טענתה לקיומו של "ביטוח כפל" על פי סעיף 59 [לחוק תוזה הביטוח](#), התשמ"א-1981 (להלן: "החוק"), תבעה מנורה השתתפות מהמערערת אשר המבנה בוטח גם על ידה.

4. מנורה טענה בפני בית משפט קמא, כי המערערת אינה רשאית להעלות טענות לגבי תוקף הפוליסה שהוציאה, שאותן לא יכלה להעלות כנגד המשכירה, דהיינו, המערערת אינה יכולה להעלות טענות כי לפוליסה אין תוקף שכן הייתה פוליסה לביטוח דירה ולא לביטוח בית עסק, שעה שהתנהל במושכר בית עסק – ולכן הפוליסה אינה חלה.

עוד טענה מנורה בפני בית משפט קמא, כפי שהיא טוענת גם בערעור, כי מדובר בביטוח כפל, והשאלה אם המשיבים אחראים לשריפה איננה רלבנטית לשאלת חובתה של המערערת לשפות אותה מכח ביטוח כפל, במיוחד כאשר היא שילמה תגמולי ביטוח מכח פוליסת רכוש, ולא על פי פוליסה לביטוח אחריות.

5. המערערת טענה מנגד, מעבר לטענתה כי הפוליסה שהוציאה כלל לא תקפה מאחר ולא כיסתה בית עסק אלא דירת מגורים, כי מאחר והמבוטחת של מנורה (המשיבה 3) אחראית לפרוץ השריפה, בהיותה בעלת המיטלטלין מהם פרצה האש – הרי שלמנורה שביטחה את "המזיקה" גם בביטוח אחריות – אין עילת תביעה מכח "ביטוח כפל".

עוד היא טענה, כי אם תתקבל התביעה נגדה, הרי שעל צדדי ג', הם המשיבים בענייננו, לשפותה לאור אחריותם לפרוץ השריפה, כאשר על פי חומר הראיות מקור השריפה היה במסך מחשב של המשיבים, וזאת הן מכוח סעיף 62 לחוק והן מכוח [חוק עשיית עושר ולא במשפט](#).

6. המשיבים טענו בפני בית משפט קמא, כי הם לא התרשלו ולא היו אחראים כלל לפרוץ השריפה, ולפיכך יש לדחות את הודעת צד ג' שהוגשה נגדם. עוד טענו המשיבים, כי קיומו של ביטוח כפל מונע מהמבטחים לחזור בתביעת שיבוב אל המבוטחים.

7. בית משפט קמא, לאחר שניתח בהרחבה הן את העובדות והן את הדין החל, קבע, קביעה שלטעמי היא קביעה עובדתית, שהוכח להנחת דעתו כי **הפוליסה של הראל אכן חלה על בית העסק**, וכי לא מדובר בפוליסה שחלה על דירת מגורים, שכן במשך שנים רבות ברציפות נוהל במקום בית עסק, ובמשך שנים אף צויין הדבר בפוליסה, ואין ללמוד מהעובדה שבטעות לא צוין בפירוש בפוליסה הרלוונטית למועד הנזק בענייננו כי מדובר בבית עסק, כי הפוליסה חלה רק על דירת מגורים ואינה תקפה. בהתאם קבע בית המשפט, כי **המבנה בוטח הן אצל מנורה והן אצל הראל**.

בית המשפט הוסיף וקבע, לאחר שבחן את הפסיקה הרלוונטית, כי **מנורה זכאית להשתתפות הראל מכוח ביטוח כפל**, ואין רלוונטיות לעובדה כי המשיבים, אותם ביטחה מנורה, אחראים, כנטען על ידי הראל, לנזק.

בית משפט קמא דחה את הודעת צד ג' נגד המשיבים, וקבע כי להראל לא עומדת זכות תחלוף.

טענות הצדדים בערעור

8. המערערת שבה וחזרה על כל טענותיה כפי שהועלו בפני בית משפט קמא, והוסיפה וטענה, כי טעה בית משפט קמא בפרשנות שנתן לפסיקה [רע"א 3948/97 **מגדל, חברה לביטוח בע"מ נ' מנורה, חברה לביטוח בע"מ**, שהדיון בו אוחד ביחד עם רע"א 5449/97 **מגדל חברה לביטוח בע"מ נ' סיגנא, חברה לביטוח בע"מ, פ"ד נה (3) 769 (להלן: "פס"ד סיגנא" או "הלכת סיגנא")** ו-דנ"א 3964/01 **סיגנא חברה לביטוח בע"מ נ' מגדל חברה לביטוח בע"מ** (פורסם בנבו, 26.11.01) (להלן: "דנ"א סיגנא")].

לטענתה, טעה בית המשפט בקביעתו כי הלכת סיגנא חלה במקרה דנן, היינו במצב בו בין המבוטחים מערכת יחסים של מזיק וניזוק. לטענתה, במצב שכזה, יש להחיל את זכות התחלוף שבסעיף 62 לחוק, ואין בכך כדי להפוך אותה לעושה עושר ולא במשפט, אלא להפך - החלת סעיף 59 לחוק במקרה זה, תהפוך את מנורה לעושה עושר ולא במשפט.

עוד טענה המערערת, כי טעה בית משפט קמא בקביעתו כי טענת מנורה בעניין תוקף הפוליסה שהוציאה המערערת, ולפיה אין המערערת רשאית להסתמך על חריג הכיסוי הביטוחי לבית עסק שכן הדבר נעשה ללא תיאום עם המבוטחת, המשכירה - אינה מהווה הרחבת חזית, וזאת בניגוד לעמדתו בבקשת ביניים שניתנה על ידו.

לטענתה, עומדת לה זכות התחלוף לפי סעיף 62 לחוק, וטעה בית המשפט באופן ניתוח הסעיף ובדחותו את הודעת צד ג'.

עוד טענה המערערת, כי מנורה שילמה בגין הנזקים מכוח אחריות צד ג', ובית משפט קמא טעה בקביעתו כי הפיצוי לא שולם מכוח פוליסה כאמור.

9. גם מנורה חזרה על טענותיה כפי שהועלו בבית משפט קמא, והוסיפה וטענה כי בכל הנוגע לתוקף הפוליסה שהוציאה המערערת, הרי שמדובר בקביעות עובדתיות של בית משפט קמא שאין להתערב בהן. עוד לטענתה, צדק בית המשפט כאשר דחה את הודעת צד ג' וקבע כי למערערת לא עומדת זכות התחלוף.

דיון

10. בית משפט קמא קבע, כקביעה עובדתית, כי הפוליסה של הראל חלה על בית עסק, וכי משמעות הדבר היא כי המבנה בוטח הן אצל מנורה והן אצל הראל, לאחר שהשתכנע כי במקרה זה היה בפועל ביטוח כפל.

אין מקום להתערב בקביעה זו. מדובר בקביעות עובדתיות של בית משפט קמא ששמע את העדים, בחן את הראיות, וניתח את הדברים בהרחבה ובפירוט, והלכה היא כי אין דרכה של ערכאת ערעור להתערב בקביעות עובדתיות של הערכאה הדיונית, אלא במקרים חריגים, שאין מקרה זה נמנה עליהם.

יפים לעניין זה דברי כב' השופט דנציגר ב-[ע"א 8589/06 שפיגל נ' אינס \(פורסם בנבו, 14.05.08\)](#):

"הלכה מושרשת וידועה היא כי לא בנקל תבטל ערכאת הערעור קביעות עובדתיות שאותן קבעה הערכאה הדיונית, לאחר שהוצגו בפני הערכאה

הדיונית ראיות ונשמעו בפניה עדויות ולאחר שהעריכה את מהימנותם של העדים וקבעה ממצאים העובדתיים, בהתבסס על מארג הראיות הכולל שהוצג בפניה. התערבות בממצאים עובדתיים שנקבעו בערכאה הדיונית תעשה רק במקרים חריגים וקיצוניים, כגון מקרים בהם נפל בהכרעתה של הערכאה הדיונית פגם היורד לשורשו של עניין, או כשהממצאים שקבעה ערכאה זו אינם מבוססים על פניהם...".

11. מרגע שאין חולק שקיים במקרה זה ביטוח כפל, וכפי שהצהירו הצדדים בדיון שנערך בפני ביום 03.09.09 (עמ' 4 לפרוטוקול), השאלה המרכזית העומדת במחלוקת בפניי הינה כדלקמן: כאשר שני מבוטחים שונים ביטחו נכס אחד בגין אותם הסיכונים, וקיים ביטוח כפל, ואחד המבוטחים אחראי לנזק - איזו זכות גוברת - זכות ההשתתפות מכוח ביטוח כפל לפי סעיף 59 לחוק, או זכות התחלוף לפי סעיף 62 לחוק. ובמילים אחרות: האם במקרה דנן זכאית מנורה להשתתפות הראל מכוח קיומו של ביטוח כפל, או שמא על מנורה לשאת בתשלומים לבדה, לאור קיומה של זכות התחלוף להראל, ולאור טענת הראל בדבר אחריות המשיבים לנזק.

12. בטרם אבחן את הסוגיה הנ"ל, יש לציין, כי מבחינה עובדתית, בענייננו מדובר בפוליסות רכוש המבטחות את אותם הסיכונים (כפי שגם ציין בית משפט קמא).

13. סעיף 59 לחוק קובע מתי חל מקרה של ביטוח כפל ומורה כי במקרה כאמור, ביחסים שבין המבטחים לבין עצמם, ישאו המבטחים בנטל החיוב לפי היחס שבין סכומי הביטוח, וכלשונו:

"ביטוח כפל

59(א) בוטח נכס אחד בפני סיכון אחד אצל יותר ממבטח אחד לתקופות חופפות, על המבוטח להודיע על כך למבטחים בכתב מיד לאחר שנעשה ביטוח הכפל או לאחר שנודע לו עליו.

...

(ג) בביטוח כפל אחראים המבטחים כלפי המבוטח יחד ולחוד לגבי סכום הביטוח החופף, בנטל החיוב בינם לבין עצמם לפי היחס שבין סכומי הביטוח.

(ד) המבטחים ישאו בנטל החיוב בינם לבין עצמם לפי היחס שבין סכומי הביטוח."

14. זכות ההשתתפות הינה במהותה זכות שביושר המושתתת על שיקולים של מניעת התעשרות שלא כדין, ומבוססת על תפיסה לפיה מקום בו שניים או יותר צריכים לשאת בחיוב יש לחלק את נטל החיוב באופן צודק (פס"ד סיגנא, בעמ' 780). בתוך כך, נועד עקרון ההשתתפות להוביל לשוויון בין החייבים ולמנוע מצב בו הנשיאה בנטל תשלום תגמולי הביטוח תהיה על פי שרירות ליבו של הנושה (דבר שאף עלול להוביל לקנוניה בין הנושה למי מן החייבים). זאת ועוד, יש לזכור כי כל אחד מהמבטחים קיבל פרמיה עבור פוליסת הביטוח, ושחרורו מכל חבות נתפס כבלתי צודק. סעיף 59 (ד) לחוק משקף שיקולים אלה.

15. אין מחלוקת כי כאשר מדובר במבוטח אחד, שמבטח עצמו בשתי פוליסות ביטוח המכסות אותם סיכונים לגבי אותו נכס, חל סעיף 59 לחוק. במקרה כאמור, כל מבטח בא בנעליו - ובאחריותו - של המבוטח שלו, ואין כל הצדקה ליתן להחלטה שרירותית של המבוטח, המפעיל פוליסה אחת ולא אחרת, להיטיב את מצבו של מבטח אחד לעומת המבטח השני.

16. אולם כאשר מדובר בשני מבוטחים שונים - השאלה האם סעיף 59 לחוק חל, הייתה במחלוקת בפסיקה במשך שנים, עד לקביעת בית המשפט העליון ב- פס"ד סיגנא, שם תבעו חברות ביטוח שביטחו את בעל הנכס השתתפות מאת חברות הביטוח שביטחו את המחזיקים בנכס, כאשר דובר על ביטוח מבנה לאותם הסיכונים.

בית המשפט העליון קבע כי זכות ההשתתפות שבסעיף 59 לחוק קמה גם מקום שבו מדובר בפוליסות ביטוח רכוש אחדות, כאשר אין זהות בין המבוטחים או בין המוטבים על פי הפוליסות, ובתנאי שקיימת זהות באינטרס המבוטח. כלומר, הוראת סעיף 59 לחוק בעניין ביטוח כפל חלה גם כאשר נרכשו פוליסות שונות על ידי מבוטחים שונים, ובלבד שבוטח "סיכון אחד". דהיינו, המבחן הוא מבחן הסיכון - האם שני מבוטחים ביטחו את אותו הסיכון.

17. על פי הלכת סיגנא, עומדת למנורה זכות ההשתתפות לפי סעיף 59 לחוק. לכאורה, בשלב זה תמה מלאכתי, אלא שהמערערת בענייננו, טוענת, כי מאחר

והמשיבים אחראים לנזק בגינו נדרשים תגמולי הביטוח, בהיותם בעלי המיטלטלין מהן פרצה האש שגרמה לשריפה, ובהעדר הוכחה לאי התרשלות כנדרש בסעיף 39 [לפקודת הנוזקין](#) - נסוגה זכות ההשתתפות של מנורה מפני זכותה לתחלוף לפי סעיף 62 לחוק, הקובע כדלקמן:

"62. תחלוף

(א) היתה למבוטח בשל מקרה הביטוח גם זכות פיצוי או שיפוי כלפי אדם שלישי, שלא מכוח חוזה ביטוח, עוברת זכות זו למבטח מששילם למוטב תגמולי ביטוח וכשיעור התגמולים ששילם.
"..."

סעיף 39 [לפקודת הנוזקין](#), עליו מתבססת הראל בטענתה כי המשיבים אחראים לנזק במקרה זה קובע כדלקמן:

"39. חובת הראיה ברשלנות לגבי אש

בתובענה שהוגשה על נזק והוכח בה שהנזק נגרם על ידי אש או עקב אש, וכי הנתבע הבעיר את האש או היה אחראי להבער האש, או שהוא תופש המקרקעין או בעל המיטלטלין שמהם יצאה האש - על הנתבע הראיה שלא היתה לגבי מקורה של האש או התפשטותה, התרשלות שיחוב עליה" (הדגשה שלי - ר.ל.ש.).

ואולם, בית משפט קמא לא דן לגופו של עניין בשאלת רשלנות המשיבים ואחריותם לנזק, ובתוך כך גם לא קבע כי המשיבים לא עמדו בנטל הראיה להוכחת אי התרשלותם, ולכאורה די בכך כדי לסיים את ההתדיינות ולדחות את הערעור. ויודגש, בניגוד למקרים אחרים שהובאו בפני בתי המשפט (כפי שיפורט בהמשך), במקרה זה אחריות המשיבים אינה מובנת מאליה, והם, כאמור, מכחישים כל רשלנות ו/או אחריות מצדם לפרוץ השריפה.

יחד עם זאת, נראה כי היה על בית משפט קמא להכריע בשאלה זו לגופו של עניין, ובהעדר הכרעה כאמור, ולאור חשיבות הסוגיה, ולאור התייחסות הצדדים הרחבה לנושא, אמשיך ואבחן את השאלה שבמחלוקת לגופו של עניין - היינו, האם במצב בו שני מבוטחים ביטחו את אותו הסיכון אצל שני מבטחות שונות, והוכח כי אחד

המבוטחים אחראי לנזק, קיימת זכות ההשתתפות מכוח ביטוח כפל לפי סעיף 59 לחוק, או שמא גוברת זכות התחלוף שבסעיף 62 לחוק.

אקדים ואציין כי לטעמי אין רלוונטיות לשאלת הרשלנות בענייננו, ועל זכות ההשתתפות מכוח סעיף 59 לחוק לגבור, שכן התחשבות בשאלת הרשלנות תשים לריק את הוראות החוק בעניין ביטוח כפל, כפי שאפרט בהמשך.

18. הצדדים בענייננו חלוקים בשאלה האם הלכת סיגנא רלוונטית לענייננו. עיון בפס"ד סיגנא מלמד כי כלל לא נדונה במסגרתו שאלת היחס שבין זכות ההשתתפות לפי סעיף 59 לחוק כאשר קיים ביטוח כפל לבין זכות התחלוף לפי סעיף 62 לחוק, לא נבחנה השאלה האם קיומה של זכות ההשתתפות לפי סעיף 59 לחוק תלויה באחריותו של מי מהמבוטחים, ולא נקבע דבר לכאן או לכאן בשאלה שבמחלוקת בפניי.

גם כב' השופט מצא בדנ"א סיגנא התייחס לסוגיה זו:

"בחינת היחס שבין ביטוח כפל לטובת מבוטחים אחדים לבין דיני התחלוף הקבועים בסעיף 62 לחוק, אכן מעוררת שאלות כבדות-משקל... אלא שפסק הדין שלערעור בענייננו אינו דן בשאלות אלה... יוצא אפוא, שבפסק הדין לא נקבעה כל הלכה לגבי מקרה של מבוטחים אחדים, שבו הביטוח לטובת האחראי לנזק נועד לכסות את אחריותו לגרימת הנזק. לגבי השאלה אם חל דין ביטוח כפל גם במקרה של מבוטחים אחדים שביטחו את אותו האינטרס בנכס, בית-משפט זה אכן קבע בפסק-דינו הלכה חדשה.. להחיל את דינו של הסעיף - מכוח היקש - גם על מקרה בו נרכש ביטוח כפל, ביחס לאותו אינטרס בנכס, על-ידי מבוטחים אחדים. הכלל המשפטי הקובע כי בין מבוטחים שונים של אותו האינטרס בנכס מסוים תקום זכות השתתפות הדדית, עולה בקנה אחד עם ההסדר שנקבע בסעיף 59 לחוק ועם הצידוקים העיוניים הניצבים ביסודו...".

19. מדברים אלה עולה בברור כי הלכת סיגנא אינה מכריעה בענייננו, אלא קובעת שביטוח כפל חל גם כאשר שני מבוטחים שונים, כמו בענייננו, ביטחו אותו סיכון, אך אינה דנה בשאלה האם במקרה שכזה יש לבחון מי מבין המבוטחים

אחראי לנזק (היינו אינה קובעת האם שאלת האחריות רלוונטית), ואינה קובעת כי איזה זכות גוברת - זכות התחלוף או זכות ההשתתפות.

20. סקירת הפסיקה העוסקת בשאלת היחס שבין זכות ההשתתפות לפי סעיף 59 לבין זכות התחלוף לפי סעיף 62 מלמדת כי הסוגיה לא הוכרעה בפסיקה ע"י ביהמ"ש העליון, וכי קיימות גישות שונות בערכאות דלמטה, אותן אסקור בקצרה.

21. על פי גישה אחת, הזכות להשתתפות מכוח ביטוח כפל, המהווה מקרה פרטי של דיני ההשתתפות, תחול רק כאשר יש מעמד ערכי שווה בין הצדדים, דהיינו כאשר אף אחד מהמבוטחים אינו נושא באחריות כלפי משנהו. גישה זו באה לידי ביטוי במספר פסקי דין של בתי המשפט השלום.

כך ב-ת"א (ת"א) [23922/05](#) כלל חברה לביטוח בע"מ נ' מוסך אוטו גלס (פורסם בנבו, 16.05.07), שם נגנבה מכונית ממוסך לאחר שבעלי המוסך השאירו את מפתחות המכונית והקוד ללא שמירה ראויה, ואירוע הגניבה בוטח הן על ידי המוסך והן על ידי בעל המכונית - קבע בית המשפט, בהסתמך על תקדימים זרים, כי זכות התחלוף של חברת הביטוח של הניזוק גוברת על זכות ההשתתפות, שכן במצב כאמור כשמבוטח אחד הוא המזיק והשני הניזוק מצב המבטחים, הנגזר ממצב המבוטחים, רחוק מ"שוויון" ואינו מצדיק השתתפות. אם למבטח המזיק תעמוד זכות השתתפות נגד מבטח הניזוק, משמע שלמי שבא בנעלי המזיק יש זכות להקטין את עלויותיו, ובעקיפין את עלויות המזיק עצמו, ולהתעשר על חשבון הניזוק.

ב-ת"א (ת"א) [20302/06](#) הכשרת הישוב חברה לביטוח בע"מ נ' מגדל חברה לביטוח בע"מ (פורסם בנבו, 14.06.09) קבעה השופטת פליגלמן כי שאלת האם רלוונטית לעניין זכות ההשתתפות ותחולת סעיף 59 לחוק במקרים כגון אלה שבפניי ויש בה כדי לדחות את עילת כפל הביטוח, שכן מקום בו מבטח המזיק יהיה זכאי להשתתפות ממבטח הניזוק תיווצר תוצאה אבסורדית ביחסי מזיק וניזוק לפיה "יצא חוטא נשכר".

22. מנגד, על פי הגישה האחרת, היחסים שבין המבוטחים אינם רלוונטיים ליחסי המבטחות, דהיינו - שאלת האחריות אינה רלוונטית וזכות ההשתתפות מכוח ביטוח כפל גוברת.

ב-בר"ע 2466/04 הלפנד ארז נ' רהיטי רגבה (1974) בע"מ (לא פורסם, ניתן ביום 05.06.05) קבעה כבי' השופטת שרה דותן, כי כפל הביטוח חל גם מקום בו התובע, ששלח הודעת צד ג', הוא המזיק, וכלשונה: **"... עצם העובדה שמגיש ההודעה הינו המזיק אינה מונעת טענה של כפל ביטוח"**.

ב-בר"ע (ת"א) [1366/07](#) איילון חברה לביטוח בע"מ נ' הפניקס חברה לביטוח בע"מ (פורסם בנבו, 03.03.08) קבע בית המשפט המחוזי, מפי כבי' השופט שוחט, כי הרציונאליים העומדים בבסיס סעיף 59 לחוק, כפי שפורטו על ידי בית המשפט העליון בפס"ד סיגנא ואשר עליהם התבסס בית המשפט בקביעת ההלכה בפס"ד סיגנא, מתקיימים במנותק לשאלת האשם של מי מהמבוטחים, ולפיכך קבע כי הוראות סעיף 59 לחוק חלות במצב בו קיימות שתי פוליסות רכוש המבטחות את אותו נכס, במנותק מהשאלה מי מהמבוטחים אחראי לקרות הנזק. עוד ציין, כי משבחר בית המשפט העליון להתייחס אך ורק למישור יחסי המבטחות בינן לבין עצמן, וקבע כי במישור זה זכות ההשתתפות לפי סעיף 59 לחוק קמה במקרה שבו מבוטח אותו אינטרס, גם אם על ידי מבוטחים שונים - **"לא ניתן לסייג את הלכת סיגנא ולקבוע כי אינה חלה, מנימוקים הנוגעים למישורים חיצוניים - כדוגמת שאלת האשם של מבוטח זה או אחר בקרות הנזק"**.

יש לציין כי השופט שוחט לא דן במפורש בשאלת היחסים בין סעיף 59 לבין סעיף 62 לחוק, ואף ציין כי מנוע הוא מלקבוע בה מסמרות, אלא רק התייחס לשאלה האם קיימת נפקות לאשמת מי מהמבוטחים לקרות הנזק לעניין תחולת סעיף 59 לחוק, וכאמור קבע כי אין נפקות.

מסכימה אני עם גישתו של כבי' השופט שוחט ועם נימוקיו. יצוין, כי גישה זו באה לידי ביטוי גם בפסיקת בתי משפט השלום. כך למשל, ב-ת"א (ת"א) [179050/02](#) איילון חברה לביטוח בע"מ נ' נחמיה (פורסם בנבו, 30.06.07) קבע בית משפט השלום (מפי השי' פינצ'וק) כי קיימת זכות השתתפות מכוח ביטוח כפל. ויודגש, באותו מקרה הסכימו הצדדים כי האש פרצה בשל רשלנות השוכרים.

23. לאחר שבחנתי את הסוגיה, ומבלי להתעלם מהטענות שתומכות לכאורה במסקנה לפיה זכות התחלוף צריכה לגבור גם במקרה של ביטוח כפל - אני סבורה כי בהתקיים מצב של ביטוח כפל קיימת זכות השתתפות, ללא קשר לשאלת

האחריות ו/או הרשלנות של מי מהמבוטחים, וזכות זו גוברת על זכות התחלופ
מכוח סעיף 62 לחוק.

אומנם אין להתעלם מהטענה לפיה היה ונחיל את סעיף 59 לחוק גם כאשר מדובר במבוטחים שביניהם מערכת יחסים של מזיק וניזוק, עשויים אנו להגיע לתוצאה של "יצא חוטא נשכר", שכן, בעוד שבמקרה הרגיל, בו המזיק אינו מבוטח, מבטח הניזוק זכאי לקבל לפי סעיף 62 השבה מלאה של סכום הביטוח ששולם, הרי שבמצב בו המזיק ביטח את עצמו - חלה על מבטח הניזוק חובת השתתפות בכיסוי הנזק, וכפי שגרס כב' השופט מצא בדנ"א סיגנא התוצאה האמורה אינה רצויה.

ואולם, מרגע שהמבוטח - גם אם הוא "המזיק" - ביטח עצמו מפני הסיכון שבמחלוקת קיימת לו זכות לפיצוי מהמבטחת, ללא קשר לקיום אחריות מצדו, שהרי המבטחת אינה יכולה לחזור אליו. זוהי מהותו ומשמעותו של ביטוח, ובמיוחד כאשר פוליסת הביטוח אינה מסייגת מקרה של רשלנות. כך הדין גם כאשר קיים ביטוח כפל, והעובדה כי קיימות שתי מבטחות (או יותר) לסיכון אחד, אינה צריכה לשנות את העיקרון והמהות שבבסיס עשיית ביטוח - היינו כי המבוטח זכאי לפיצוי, ואין המבטחות (בין אם המבטחת שלו ובין אם המבטחת של האחר שביטח אותו הסיכון) יכולות לחזור אליו, או לחזור אחת אל רעותה - שכן זוהי משמעותו של ביטוח כפל, ונראה כי זו הייתה כוונת המחוקק כל עוד לא נאמר אחרת.

כך, בעל בית שמבטח את רכושו בביטוח מבנה כנגד סיכונים שריפה למשל, או נזקים כתוצאה מתקלה בחשמל, זכאי לקבל פיצוי בגין הנזקים אפילו כאשר הוכח שהייתה רשלנות מצידו, למשל כאשר התרשל ושכח סיגריה בוערת, או לא שם לב שחוט החשמל אינו תקין. זאת כל עוד אין כוונת זדון פלילית מצידו, שהרי שלצורך כך נעשה הביטוח ואין חולק כי הביטוח צריך לכסות אותו על כל נזקיו. לטעמי, מקום בו קיים ביטוח כפל, אין מקום לפטור את בעל הבית, או את מבטחו, מתשלום השתתפות בתגמולי הביטוח רק בשל העובדה שגם השוכר ביטח את הנכס.

זאת ועוד, אין בעובדה כי קיומו של ביטוח כפל משנה את תוצאת החלוקה הניזיקית, כדי להוביל למסקנה כי אין ללכת בדרך החלוקה כפי שמורות ההוראות בעניין ביטוח כפל. החלת סעיף 62 לחוק במקרה זה תשים לריק את הוראות כפל הביטוח במקרים רבים, ותוביל למצב אבסורדי גם הוא, לפיו חברות הביטוח (המבטחות

ניזוקים) גובות פרמיות מבלי לשאת בפועל בסיכון (מקום בו גם המזיק מבוטח), ותגרומנה לקיומם של דיונים מיותרים בנושא אחריות מי מהצדדים, כאשר המבוטח ביטח עצמו מלכתחילה, בין היתר כדי למנוע הצורך להידרש לערכאות ולמנוע את הצורך לשאת בנזק. זאת ועוד, יש לזכור כי גם חברת הביטוח של הניזוק גובה פרמיה, ויש בה כדי לאיין את טענת "יצא חוטא נשכר", שכן למטרה זו - קרות הנזק - נגבית הפרמיה.

בנוסף, סעיף 59(א) לחוק, המגדיר מהו ביטוח כפל, מתמקד בנכס המבוטח ולא במי מהצדדים, וסעיף 59(ד) לחוק עוסק במערכת היחסים שבין המבטחים בלבד, וכלל אינו מתייחס לשאלת האשם, וקובע את אופן חלוקת האחריות בין המבטחים בהתאם לסכומי הביטוח. לפיכך, ולאור פס"ד סיגנא, השאלה היחידה שבית משפט צריך לבחון היא האם המבוטחים ביטחו את אותו הסיכון. מרגע שאותו הסיכון בוטח על ידי שני מבטחים - קיים ביטוח כפל, ויש להחיל את זכות ההשתתפות שבסעיף 59 לחוק, מבלי שלשאלת אחריות מי מהמבוטחים לנזק תהיה השפעה על קיומה של זכות זו.

24. במאמר מוסגר יצוין, כי יש להבחין בין מצב של רשלנות למצב של זדון, אותו כמובן יש לטעון במפורש ולהוכיח, שאז יש לבחון האם יש מקום, בהתאם לנסיבות המקרה, להחיל את הוראת סעיף 59 לחוק.

25. לסיכום, אני סבורה שהצדק עם פסק דינו של בית משפט קמא ועם טענות מנורה, לפיהן מרגע שיש כפל ביטוח אין מקום להתחקות אחר השאלה מי משני המבוטחים אחראי לנזק. זאת להבדיל ממקרה שהנזק נגרם על ידי צד ג' שאין לו קשר לשני המבוטחים המתדיינים. במקרה כזה, מי שפיצה את הניזוק רשאי לתבוע נזקיו בתביעת תחלוף.

אני סבורה שכל מענה אחר למחלוקת זו מייתר את כל המשמעות של ביטוח כפל, בוודאי כאשר מדובר בנזקי שריפה, שכן לא אחת נמצא שאו המשכיר או השוכר אחראים ברשלנותם לנזק שנגרם. יחד עם זאת, יש לזכור כי במקרה דנן טוענים השוכרים כי לא התרשלו וכי אינם אחראים לפרוץ השרפה, ובית משפט קמא לא קבע בעניין זה לגופו של עניין.

כשם שלו היו מבטחים יחד את הנזקים למבנה אצל מבטחת אחת היו זכאים לקבל את מלוא הנזקים שנגרמו להם, הרי שלא צריכה להיות אבחנה במקרה של ביטוח כפל כששני מבוטחים שונים בטחו אצל שתי מבטחות נפרדות, את אותו נכס ואת אותו סיכון, גם אם אחד מהם אחראי לנזק.

גם אם נבדוק את המדיניות המשפטית הראויה, הרי מרגע שהמחוקק לא קבע את אשר מבקשת המערערת לקבוע, דהיינו שמרגע שיש אחריות לאחד הצדדים אין למעשה תוקף לביטוח כפל - הרי שכל מסקנה אחרת תגרור אחריה התדיינות אין ספור לגבי גובה האחריות של הצדדים המבוטחים ו/או חלוקת האחריות ביניהם, ואין ספק שלא זו הייתה כוונת הצדדים בעת עריכת הבטוחים.

26. מעבר לכל האמור לעיל, אציין, כי בכל מקרה לא נראה כי במקרה זה עומדת למערערת - לגופו של עניין - זכות התחלוף לפי סעיף 62 לחוק, שכן אינה עומדת בתנאים הקבועים בחוק (חבות על פי פוליסה, תשלום תגמולי ביטוח למבוטח, זכות המבוטח כלפי צד שלישי) כפי שפירט ונימק, בצדק, בית משפט קמא בפסק דינו.

סוף דבר

27. **לאור כל האמור, הערעור נדחה.**

אני מחייבת את המערערת לשלם למשיבה הוצאות ושכ"ט עו"ד בסך של 20,000 ₪, בצירוף מע"מ כדין.

עם ביצוע תשלום ההוצאות תבוטל ההתחייבות העצמית שהפקידה המערערת.

ניתן היום ט"ו בחשון, התש"ע (02.11.09), בהעדר הצדדים.
המזכירות תעביר עותק פסה"ד לב"כ הצדדים.

רות לבהר שרון 54678313-2014/08

רות לבהר שרון, שופטת

הודעה למנויים על עריכה ושינויים במסמכי פסיקה, חקיקה ועוד באתר נבו - הקש כאן

נוסח מסמך זה כפוף לשינויי ניסוח ועריכה